

TERÀPIES ASSISTIDES AMB GOSSOS

“ El vincle afectiu amb l’animal pot ser utilitzat de manera terapèutica per aconseguir millorar la qualitat de vida de les persones”

Deontologia i Veterinària Legal. Curs 2011/12

Julia Sanmartí (1195825)

Carla Roch (1200358)

Sofia Llopis (1197150)

Agraïm especialment a la Paula Calvo, la Laia Teixidó i a en Jaume Fatjó la seva ajuda, disponibilitat i amabilitat durant la realització del treball. També volíem agrair especialment a l'Alberto Ayala la informació facilitada.

Índex

1. Introducció.....	pàg. 4
2. Història de les teràpies assistides amb animals (TAA).....	pàg. 5
3. Estructura i classificació de les activitats assistides amb animals.....	pàg. 9
4. Els professionals de les teràpies assistides amb animals.....	pàg. 9
5. Programes d'aplicació de les IAA.....	pàg. 10
6. Generalitats de la teràpia assistida amb gossos.....	pàg. 12
6.1 Beneficis de les teràpies assistides amb gossos.....	pàg. 13
7. Àmbits d'aplicació de les TA ("sectors diana").....	pàg. 14
8. L'ensinistrament dels gossos de teràpia.....	pàg. 16
9. Ètica de les teràpies assistides.....	pàg. 17
9.1 Possibles Fonts de problemes pel benestar animal.....	pàg. 18
9.2 Principis ètics bàsics per a l'ús de l'animal de teràpia.....	pàg. 22
10. Organitzacions/fundacions/centres actius amb les TAA a Catalunya i Espanya.....	pàg. 24
11. Legislació.....	pàg. 27
12. Conclusions.....	pàg. 28
Annex I: Entrevista a Jaume Fatjó, Paula Calvo i Laia Teixidó.....	pàg. 29
Annex II: Notes de premsa.....	pàg. 36
Bibliografia.....	pàg. 40

1. Introducció.

Al llarg de la història, els animals han interpretat molts papers per millorar el benestar dels éssers humans. Aquests darrers anys, ha incrementat l'interès per les diverses aplicacions terapèutiques de l'ús dels animals en termes de salut física i emocional dels humans. Nosaltres centrarem el treball amb les teràpies assistides amb animals de companyia, especialment amb el gos, ja que a l'actualitat gran part de la recerca es centra amb el concepte de "Human-animal bond", el vincle entre persones i animals.

S'entén per human-animal bond com el benefici mutu i la dinàmica relació que s'estableix entre les persones i els animals, influït pels comportaments que són essencials per la salut i el benestar d'ambdues parts. Inclou, però no de manera exclusiva, les interaccions emocionals, psicològiques i físiques de les persones, animals i l'ambient que els envolta. El paper dels veterinaris en aquest vincle home-animal és el de maximitzar els punts forts entre els humans i els animals.

Alguns dels programes es van iniciar fa més d'un segle, tot i que no s'ha començat a recopilar informació des de fa uns 20 anys. La consolidació d'aquestes noves teràpies és evident, tal i com comenta María Azkargorta, directora de la Fundació Affinity "después de 20 años, hemos podido comprobar cómo las TEAAC se han consolidado en nuestro país y estamos satisfechos de cómo la Fundación Affinity ha contribuido a ello. Ahora es el momento de seguir trabajando en investigación, en la regulación del sector y para que los beneficios de los animales lleguen cada día a más gente."

D'altra banda, abans d'abordar el tema de les teràpies ens agradaria fer una petita apreciació de vocabulari en referència a que parlarem d'intervencions assistides "amb" animals i no "pels" animals ja que aquests són part integral de l'equip que les realitza. Sent el gos un professional més, però tenint en compte que la teràpia serà realitzada sempre per un professional terapèutic o un educador.

Finalment, ens agradaria deixar clar que centrarem el treball a les teràpies assistides amb animals de companyia, especialment amb gossos, que és diferent als gossos d'assistència.

2. Història de les teràpies assistides amb animals (TAA).

El començament documentat de les teràpies assistides amb animals s'inicia fa uns 20 anys. Tot i que es creu que fa molts més anys que s'utilitzen animals amb benefici a la salut emocional dels humans, així com en la milloria del benestar dels éssers humans; proporcionant protecció, companyia, treball, esport , entre altres beneficis. Un dels exemples el trobem amb els grecs, que donaven passejos a cavall a aquelles persones que patien malalties incurables com a part de la teràpia per a augmentar la seva autoestima.

Hi ha autors com Levinson (1995) que senyalen que el primer pas en les teràpies assistides amb animals de manera no formal es remunta amb el principi de la domesticació, només pel fet de començar a gaudir de la seva companyia. Altres com Zeuner (1963) vinculen l'adopció dels animals de companyia amb els primers assentaments humans als llocs permanents.

Poveda va descriure l'ús dels animals al Chamanisme al llibre; "Chamanismo, El arte natural de curar" (1997) en què es classifiquen als animals en quatre grans grups en funció de la part de la personalitat a la que més beneficia la seva interacció pràctica o simbòlica. Per posar un exemple; els animals anomenats Sur servien per superar les deficiències o desequilibris emocionals; els de l'Oest estaven relacionats amb la reflexió i el control de la impulsivitat i els de l'Est estaven vinculats amb una milloria a la comunicació i a l'afrontament dels problemes de la vida. Fet que ens revela que ja es començaven a traçar unes línies amb els beneficis que poden aportar els animals a la salut emocional dels humans.

El primer cop, documentat, que es coneix que es van utilitzar els animals a la teràpia va ser a Anglaterra, a Retreat de York, a una residència fundada l'any 1792 per una secta cristiana (cuáqueras). William Tuke va ser qui va començar a posar amb pràctica mètodes bàsics de reforç positiu recompensant l'autocontrol amb persones. Perquè els pacients no es centressin en sí mateixos els motivava a cuidar als animals, entre altres activitats (Bustad, 1980).

Una altra referència és l'ús d'animals a una institució anomenada Bethel a Alemanya, Bielefeld cap a l'any 1867 per tractar patologies epilèptiques. Actualment, el centre té una capacitat per 5000 pacients que reben tractament per múltiples incapacitats físiques i mentals.

Als Estats Units, la teràpia amb animals es va començar cap al 1942. El «Pawling Army Air Force Convalescent Hospital» de Nova York servia als veterans per recuperar-se de les ferides de guerra i el trauma emocional, on també es va utilitzar la teràpia amb animals com un reforç.

L'any 1947 el Green Chimneys Children's Services acull a nens i adolescents a una residència d'entorn rural i desenvolupen activitats amb animals de granja. Cap als anys 70, es va convertir amb un centre de tractament de nens amb patologies emocionals i del comportament.

En l'àmbit de la investigació, és a partir dels anys seixanta quan es comencen a desenvolupar projectes sobre la influència dels animals de companyia a la salut humana, a l'estat mental, la disminució de l'ansietat i de l'estrès i la millora d'estats d'ànim significatius. També han facilitat la interacció i l'estimulació del diàleg. Hi ha abundants estudis científics que ho demostren editats a les publicacions *Journal of Children Adolescent Psychiatry Nursing*, *Journal of Gerontology Nursing*, *Journal of Psychosomatic Medicine*; *Neuropsychology*.

El psicòleg Boris Levinson va ser el primer en detallar els beneficis terapèutics del contacte amb animals de companyia que produïa als nens i als adults, tant en pacient ingressats com als pacients externs. Creia que els animals de companyia actuaven com a «objectes transicionals» perquè els nens establissin una relació primer amb l'animal, després amb el terapeuta i després amb la resta. Considerava important el fet de proporcionar un entorn no amenaçant on el nen pogués sentir-se com el "mestre de la situació". Va destacar que els problemes clínics específics que millor responien a la teràpia amb animals eren els joves sense parla, els inhibits, els autistes, els introvertits, els obsessius-compulsius i els que patien desavantatges culturals.

Samuel i Elisabeth Corson van iniciar un projecte per avaluar la viabilitat d'aquest tipus de teràpia a l'entorn hospitalari (Yates, 1973). La principal raó per utilitzar-la era el rebuig, per part d'alguns pacients, a rebre altres tractaments. Corson va escriure que l'essència de la psicoteràpia amb animals de companyia era introduir una animals que no fos una amenaça que actués de catalitzador, formant relacions socials adaptables i satisfactòries. Amb les interaccions no verbals i tàctils, el pacient sol relacionar-se positivament amb l'animal. Corson creia que a la llarga, les primeres maneres d'interacció no verbal s'enriquien i s'enfortien amb la comunicació verbal, expressions emocionals sanes i afecte.

L'any 1975, David Lee, un assistent social psiquiàtric de l'Hospital Estatal de Lima, Ohio, que era un centre de malalts mentals perillosos es va basar en el treball fet per Levinson i Corson introduint animals al centre que actuessin de catalitzadors de les interaccions socials del centre. Aquest programa va disminuir la violència, va millorar l'estat anímic i els va donar més confiança entre ells.

Hi ha altres apunts al llarg de la història sobre la integració d'animals als centres penitenciaris amb aquesta finalitat i que en general han donat bons resultats.

El tema va adquirint importància quan es planteja a reunions com la Conferència de Mònaco de 1989 o la Conferència de Montreal i a la fundació d'associacions com la International Association on Human Animal Interaction Organization en Toronto.

La iniciativa primordial a Espanya va venir de la mà de la Fundació Affinity, creada al 1987, amb la promoció de l'educació assistida amb animals de companyia i campanyes d'antiabandonament de gossos com la de "no lo abandones, él no lo haría". També han anat realitzant congressos sota el títol "Animals de companyia, fonts de salut" reunint professionals d'àmbit nacional i internacional de diverses disciplines (metges, psicòlegs, veterinaris, clínics, educadors i psiquiatres) amb l'objectiu de treballar des d'una base científica. Aquests congressos s'han anat realitzat des del 1991 i cada 3 anys fins a l'actualitat.

Altres institucions nacionals han exercit en l'àmbit de les teràpies assistides, com és el cas de la Fundació Bocalan, AEPA-Euskadi, Positivas Can, ... així com també la Consejería de Familia i Asuntos Sociales de la Comunidad de Madrid desenvolupant programes als barris de Manoteras, Gastón Baquero, Navalcarnero o Carabanchel.

El fons editorial sobre teràpies assistides amb animals també s'ha incrementat notablement aquests darrers anys amb llibres patrocinats per la Fundació Affinity.

Després de l'últim congrés sobre "Terapia i Educación Asistida por Animales de Compañía" (TEAAC) de la fundació Affinity s'ha arribat a la conclusió que els animals de companyia augmenten l'autoestima, disminueixen l'ansietat i l'agressivitat, entre altres. També s'ha vist que els programes de teràpia presentats tenen efectes beneficiosos amb la gent gran, nens, discapacitats i interns de centres penitenciaris.

Ja fa un temps que estudis publicats a revistes científiques de gran prestigi com "The Journal of the American Medical Association" o "The Journal of Psychosomatic Medicine" descriuen aquest tipus d'intervenció com a ciència.

Recentment, Núria Querol, Directora del programa Dones-Animals del centre d'atenció primària de Sant Cugat- Valldoreix, ha publicat un estudi que demostra que en el 86% de les dones maltractades hi ha un retard o absència de la decisió de traslladar-se a un centre d'acolliment perquè no volen deixar a casa a l'animal de companyia, qui també pateix sovint episodis de crueltat.

Finalment, afegir que és un fet molt positiu veure com a l'actualitat s'està ampliant el ventall de col·lectius que reben aquestes teràpies; tal i com va esmentar Lluís Ferrer, catedràtic de Medicina i Cirurgia animal de la UAB a l'últim congrés (8è) sobre TEAAC, amb la frase «Las Terapias con Animales están llegando a nuevos colectivos como son los usuarios en los Centros de Atención Primaria, las personas que sufren maltrato en el entorno doméstico o los soldados estadounidenses recién llegados de países en

conflicto.» Tot i que encara s'està lluny d'arribar al nivell d'actuacions que duen a terme altres països, pioners en teràpies i activitats amb animals, com els Estats Units, Alemanya, Regne Unit o França.

3. Estructura i classificació de les activitats assistides amb animals.

La classificació es basa amb la metodologia escollida pel desenvolupament de les activitats. S'estableixen 3 tipus; les AAA (Activitats Assistides amb Animals), les IAA (Intervencions Assistides amb Animals) i els PAR (Programes Animal Residente).

Les AAA contribueixen a millorar la qualitat de vida de la persona aportant beneficis motivacionals, d'oci i beneficis terapèutics. Aquestes activitats consisteixen principalment en realitzar visites amigables a la persona o grup (diferència amb els programes específics de teràpia) amb una condició mèdica específica i es poden dur a terme en una gran varietat d'entorns, per professionals especialitzats i/o voluntaris amb la col·laboració dels animals que reuneixen els criteris específics.

Les IAA estan dissenyades en promoure el funcionament físic, social, educatiu, emocional i cognitiu de la persona. L'animal en aquestes teràpies pren un paper molt important promovent els objectius mèdics i educatius. A diferència de les anteriors aquestes estaran documentades i avaluades en funció dels objectius específics de cada individu; així com també el seguiment i l'evolució.

Els programes PAR són aquells en que els animals resideixen a un centre de manera permanent i participen a les AAA i a les IAA.

4. Els professionals de les teràpies assistides amb animals.

Pels programes de IAA els professionals en defineixen en: Tècnics en teràpies assistides amb animals (TTA) i Experts en Teràpia Assistida amb Animals (ETA).

Els TTA són professionals formats amb l'entrenament i maneig animals que alhora coneixen els conceptes bàsics de les diferents discapacitats. Intervenen a les sessions de teràpia juntament amb l'animal formant un binomi.

Els ETA són professionals de la salut i l'educació amb coneixements de la teràpia i educació assistida amb animals. Introdueixen al binomi (TTA-gos) als seus programes terapèutics o educatius.

5. Programes d'aplicació de les IAA.

Dins del grup de les Intervencions Assistides amb Animals hi ha diferents programes en funció de les seves característiques. D'aquesta manera es diferencien;

La TAA (Teràpia Assistida amb Animals) dirigida per un professional de la salut.

La EAA (Educació Assistida amb Animals) dirigida per un professional de l'educació.

El DAA (Diagnòstic diferencial Assistit amb Animals) es tracta de programes que donen suport a un diagnòstic mèdic per mitjà de les TAA.

Després de contextualitzar breument aquesta teràpia, direm que la Teràpia Assistida amb animals de companyia es tracta d'intervencions dirigides a un objectiu específic com a part integral a un procés de rehabilitació, mitjançant la interacció entre l'animal i el pacient. Aquests animals i les seves guies hauran d'estar entrenats i seleccionats segons criteris específics. Aquest conjunt d'activitats han d'estar aplicades per un terapeuta professional dins de l'àmbit de la pràctica de la seva professió. El professional fixarà els objectius, mesurarà el progrés i avaluarà tot el procés. La TAA és una intervenció directa i amb objectius preestablerts, en la que els animals requereixen d'uns criteris específics, i que d'altra banda estan dissenyats per un especialista, format prèviament en AAA. La TAA està dissenyada per promoure beneficis físics, socials, emocionals i cognitius. Aquesta pot ser desenvolupada per una gran varietat d'entorns, de manera individual o en grup; sempre que sigui sota la premissa que tot el procés hagi sigut prèviament dissenyat i posteriorment avaluat.

Cal destacar que les teràpies amb animals no només inclouen als animals de companyia, els animals de granja també poden formar part d'una instal·lació residencial de tractament.

Un altre eix clau dins d'aquest marc de les teràpies amb animals és el concepte de biofília, que explica la necessitat de les persones d'interactuar amb una certa quantitat d'altres espècies pel seu propi benestar i salut mental.

A l'actualitat, els resultats de diversos programes de Teràpies amb Animals coincideixen en els efectes beneficiosos que s'aconsegueixen amb la gent gran, nens, discapacitats i interns de centres penitenciaris. També cal remarcar que actualment s'està incidint amb la importància de mantenir i incrementar els mètodes científics d'avaluació per obtenir majors evidències dels beneficis que aporten els animals a la salut de les persones.

Finalment, destacar que estem plenament d'acord amb el que comenta Miquel Roca, President del Comitè Científic i professor titular de Psiquiatria de la Universitat de les Illes Balears sobre les TAA: *“El futuro de las TEAAC pasa por convencer a los gestores de las instituciones públicas de que las terapias con animales funcionan y esto sólo es posible hacerlo con datos que apoyen su eficacia”*.

6. Generalitats de la teràpia assistida amb gossos.

La teràpia assistida amb animals segons la Delta Society (1996) s'entén com a una intervenció que persegueix un objectiu curatiu i utilitza el vincle persona-animal com a part integral del procés de tractament. El gos és l'animal ideal, perquè és més dependent de l'ésser humà i arriba a aprendre i a obeir amb més facilitat que altres animals de companyia; malgrat això, cal esmentar que també poden servir altres animals tals com gats, canaris o tortugues.

L'animal presta el seu servei o ajuda mitjançant un conjunt de relacions que és precís establir tècnicament. En la teràpia es pretén integrar tots els plans de treball: mèdic, psiquiàtric, psicològic, educatiu i social, sent la teràpia un pilar bàsic en el tractament o com a associada o coadjuvant per a diverses patologies. Així doncs, la teràpia assistida compagina un disseny de teràpia que impliqui per una banda l'animal, representant de la naturalesa, considerat com a representant de la ecoteràpia; i per altra, el treball propi de la relació humana terapeuta-pacient, que vincula el món de la psicoteràpia. Aquest animal ha d'haver estat preparat adequadament per la relació que establirà amb el pacient, tenint en compte el tipus d'animal, el seu entrenament i la capacitat de relació que tant el gos com el pacient estiguin disposats a conjuguar. Finalment, la teràpia implica un àmbit on dur-la a terme, el qual sigui el més adequat amb la finalitat que la relació arribi a ser el més eficaç possible.

És essencial entendre que un gos de teràpia no es tracta d'un gos d'assistència, els quals donen suport a persones amb alguna discapacitat física. Aquests poden ser denominats també com a gossos de servei, gossos guia o gossos d'assistència per a la mobilitat.

La teràpia assistida amb gossos té la funció d'ajudar a la gent inicialment amb un enfoc emocional, pensant que els beneficis físics provindran més tard com a resultat d'haver augmentat l'estat moral i facilitar així la teràpia/es físiques proposades. "El vincle efectiu amb l'animal pot ser utilitzat de manera terapèutica per aconseguir millorar la qualitat de vida de les persones" (Francesc Ristol, director del CTAC). Tal com s'ha esmentat anteriorment, els gossos de teràpia ofereixen beneficis emocionals als pacients, paràmetre difícil de mesurar. Aporten un punt de fixació i motivació pel pacient, que pot ser d'utilitat per reorganitzar el seu pensament i crear un clima positiu.

6.1 Beneficis de les teràpies assistides amb gossos.

❖ Cognitius i emocionals:

- Empatia: La majoria de les persones s'identifiquen amb els animals degut a que és més fàcil determinar els sentiments d'un animal a través del llenguatge del seu cos que els d'una persona.
- Relacions: Poden ser el llaç d'unió entre el terapeuta i el pacient. Poden trencar la possible resistència inicial del pacient a començar qualsevol teràpia.
- Enfoc exterior: Poden ser el principal pilar per canviar el punt de vista del pacient cap al seu entorn, aconseguint convertir-se en focus d'atenció allunyant altres preocupacions.
- Acceptació: Els animals no tenen prejudicis enfront a les persones; l'acceptació que ofereixen és total, fet que augmentarà l'autoestima del pacient.
- Entreteniment: Ofereixen una distracció; incloses aquelles persones que no siguin amants dels animals són atretes per ells i observen les seves reaccions i moviments.
- Augmentar la socialització: Les visites dels animals ofereixen una major socialització entre les persones, fan que les emocions es transformin en alegria, optimisme, disminució de l'ansietat...
- Estímul mental: Incrementant la socialització i millorant l'estat d'ànim s'aconsegueix estimular la ment i evitar els sentiments d'aïllament o depressius.
- Contacte físic: És de gran ajuda per a pacients que no els agrada mantenir contacte físic amb altres persones o que per certes circumstàncies (abusos) no el poden tenir.
- Sentit de responsabilitat: Fomenten la responsabilitat i el respecte enfront els demés, desenvolupen sentiments de competència i seguretat, bàsics per l'equilibri emocional dels individus.

❖ Físics:

- Beneficis fisiològics: Aporten al pacient un sentiment de relaxació.
- Increment de l'exercici i millora de les activitats motores.

7. Àmbits d'aplicació de les TA ("sectors diana")

Les teràpies assistides amb gossos podríem descriure-les com a beneficioses per a tothom, tot i així, s'explicaran les àrees on el seu estudi és i ha sigut més profund.

❖ Persones de la tercera edat:

Els animals de companyia proporcionen un sentiment de seguretat i un sentit de permanència, especialment important per a les persones grans. En aquest col·lectiu cal tractar l'aïllament o soledat, la debilitació física i mental, la desorientació i la necessitat d'una guia en l'espai i el temps, la passivitat causada per la desocupació i també la tendència a la pèrdua d'ànim.

En línies generals, les persones grans tenen necessitats especials i els animals ajuden a cobrir-les; entre les més importants es troben: ser atesos, escoltats, parlar i tocar. A més, el contacte amb gossos comporta la millora de la salut global tant aportant beneficis psicològics, tals com la millora de l'autoestima, el contacte social, el manteniment de responsabilitat, pal·lien el sentiment de soledat, fomenten el bon humor, com beneficis físics, mantenint certa activitat física i disminuint la pressió arterial pel fet de relaxar-se a l'hora d'acariciar-los i dirigir-se a ells.

Si parlem de la presència de teràpies amb gossos en residències d'ancians podem incloure, a més dels fets esmentats anteriorment, la millora de la relació amb el personal sanitari/monitors del centre. En pacients amb demències avançades, on podem trobar des de l'alteració del llenguatge fins al deteriorament de les capacitats motores entre d'altres, s'ha demostrat que el gos juga un paper com a catalitzador de les respostes dels pacients, els quals arriben a reduir la taxa de moviments motors involuntaris o estereotípies. En pacients amb dèficits de memòria/alzheimer les teràpies aporten una reorganització del pensament gràcies a la concentració i ocupació que l'usuari dedica a l'animal.

❖ Centres penitenciaris:

Les teràpies enfocades a centres d'aquest tipus tenen com a objectiu i aconsegueixen en gran mesura millorar de l'autoestima, catalitzar la comunicació, proporcionar afecte sense prejudicis, millorar l'ambient en el pavelló penitenciari i proporcionar la companyia i la distracció necessàries per trencar amb la rutina del centre. També s'ha observat, en els centres on ha estat aplicada la teràpia, una reducció de la violència i les lesions autoinfligides, una disminució dels suïcidis (o del seu intent) i una reducció en el consum de drogues.

Les teràpies poden estar programades segons diferents accions: visita d'animals puntual al centre, animals residents del centre, programes educatius dels interns, rehabilitació d'animals i alhora de pacients o com a formació dels usuaris en el maneig dels animals.

❖ Salut mental:

- Programes per persones i nens amb discapacitat:

Quan els nens o persones amb discapacitat intel·lectual se n'adonen de la dificultat que presenten els animals per adquirir determinades habilitats, esdevenen més comprensius amb les seves dificultats per aprendre. La reproducció o la mort, ben dirigides, poden convertir-se en experiències educatives de gran valor, que els ajuden a entendre el món i la natura, agafant consciència de la vida i la mort.

- Programes per nens autistes:

L'autisme dóna més importància als factors emocionals que als cognitius, es caracteritza per un estat de desequilibri determinat per l'ansietat, que deteriora la capacitat del nen per interaccionar amb l'entorn.

En aquests pacients, apareix una atenció major cap a l'animal que respecte a la que presenta cap a les persones. El gos origina en ells un estímul social capaç de captar la seva atenció, fet que podria explicar-se per la senzillesa, espontaneïtat i facilitat de les relacions socials amb el gos enfront de les que es duen a terme entre persones.

Amb les teràpies amb gossos, s'instaura una primera relació social recíproca pacient-animal que pot evolucionar i generalitzar-se cap a les persones.

- Pacients (sobretot nens) amb poca capacitat d'atenció/ aprenentatge/ concentració:

"L'habilitat de concentració és com un múscul, guanya força com més és exercitat. Quan la persona centra més part del seu temps en el gos que en qualsevol cosa amb que pugui concentrar-se, aquest múscul gradualment es fa més fort" (Kathy Diamonds).

- Pacients amb processos depressius:

Aquest estat pot ser degut a una manca d'activitat física, a un cert sedentarisme com a estil de vida. Quan el gos apareix en la rutina del pacient, el dia a dia deixa de ser avorrit i monòton, s'obté la responsabilitat de tenir cura de l'animal i a més s'afegeix l'activitat física que aquest fet comporta com a teràpia antidepressiva.

8. L'ensinistrament dels gossos de teràpia.

El principi bàsic per a l'ensinistrament es determinar que necessita un gos de teràpia per a ser vàlid, veure'n l'obediència, les habilitats i la capacitat per a realitzar diferents trucs.

La obediència bàsica es basa en la resposta al nom i/o al comandament de mirada, el seure, ajeure's, la posició en junt, caminar en junt, estar-se quiet, el crit i varies ordres més (surt, entra, deixa anar, estar de peu, etc...).

També s'entrenen trucs, hàbits (convivència i socialització correctes) i habilitats (mitjançant exercicis específics).

Els hàbits són: necessitats a l'ordre, no estirar de la corretja, evitar voreres, no demanar a taula, passar per darrere les portes, control davant estímuls (pilotes, etc), situar-se al terra del cotxe, esperar al entrar i sortir del cotxe, habitar-se al soroll d'un mosquetó al obrir-se.

Per al maneig s'utilitzen collars, corretges, petos, comportaments guiats, rebuda de l'esforç o entrega d'aquest.

El comportament de base o entrenament propedèutic està compost per: el seguir, tocar, llençar, empentar, cobrar (en dinàmic, estàtic o dirigit), el portar, posicions de col·locació en paral·lel, de front (i en diagonal) a la posició de l'usuari de peu i assegut, permanències i treballs de terra.

També existeixen una sèrie de trucs que s'enllacen amb habilitats i amb l'entrenament propedèutic, tals com la reverència, el twist, la salutació, ball de genolls, "xocar los 5", el mort, la vergonya, caminar enrere, *head down*, tapar-se, girar sobre sí mateix, portar algun objecte a algun lloc i recollir (portar objectes del terra a un cubell).

9. Ètica de les teràpies assistides (en termes de benestar animal).

El benestar dels animals d'assistència i de teràpia:

“Si acceptem els animals com a terapeutes potencials, com als majors contribuents a la nostra salut, felicitat, riquesa i vitalitat podrem ser conscients que no és bo explotar-los sempre de forma indiscriminada” Odean Cusack.

Les consideracions ètiques sobre l'ús dels animals com ajuda terapèutica o per assistir a persones amb discapacitats tenen el seu origen en una contraposició d'interessos. Les persones han utilitzat als animals al llarg de la història per a satisfer una sèrie de interessos humans. Però els animals també tenen els seus interessos (evitar el dolor, la por, el malestar o els danys físics) i les seves pròpies necessitats, desitjos i objectius, que intenten satisfer a través dels comportaments típics de l'espècie. Les relacions entre les persones i els animals només esdevenen problemàtiques des de un punt de vista ètic quan existeix un conflicte entre els interessos de les dues parts: quan l'ús per part dels humans causa dolor, por o danys a un animal o d'alguna manera impedeix o evita que l'animal pugui satisfer les seves pròpies necessitats u objectius.

Durant la dècada dels 90, els professionals dedicats a dissenyar i aplicar teràpies i activitats assistides per animals, com la Delta Society, han realitzat esforços concentrats en professionalitzar el sector i establir unes normes de selecció i ensinistrament amb l'objectiu de minimitzar els riscos de produir algun dany a tots els implicats, inclosos els animals. Tot i així, les TAA també han experimentat un gran desenvolupament, en molts casos, aquestes normes s'han establert en absència d'avaluacions sistemàtiques o empíriques sobre els possibles riscos dels animals deguts a aquestes practiques. Dins el sector existeix un sentiment general e indefinit de que aquestes activitats són “bones” per als animals. El fet de que un gran nombre d'animals no aconsegueixi respondre a les cures i a l'ensinistrament que reben, en general no s'ha pres com a evidència de que no vulguin o no puguin participar. Pel contrari, els facultatius tendeixen a respondre al fracàs canviant el procediment de selecció o ensinistrament, com si els animals fossin capaços de respondre positivament a qualsevol requeriment.

Està força demostrat com l'ús dels animals de teràpia i de servei millora significativament la salut i el benestar de les persones, però aquest fi justifica, des de un punt de vista ètic, els medis emprats per aconseguir-ho? Cal revisar la relació persona-animal des de al perspectiva de l'animal per a veure quins beneficis pot obtenir l'animal o per veure si el fet de criar, ensinistrar i fer treballar als animals d'assistència dona lloc a una degradació significativa del seu benestar.

El concepte de benestar o malestar ha sigut definit de diferents maneres pels estudiosos del benestar. Algunes definicions destaquen la presència d'estats mentals o

emocionals desagradables, com el dolor, la por, la frustració o el patiment (Dawkins, 1980); altres destaquen les repercussions de les discapacitats sobre el benestar biològic (McGlone, 1993; Broom & Johnson, 1993), mentre que altres es refereixen al grau en que els factors estressants i les tensions ambientals excedeixen en la capacitat de l'animal de competir o adaptar-se (Fraser & Broom, 1990). A partir de tot això, considerem que el benestar inclou elements de totes elles.

9.1 Possibles fonts de problemes pel benestar animal:

1. Insatisfacció de les necessitats socials i de comportament dels animals:

A part de les necessitats físiques com aliments, aigua, protecció de les inclemències del temps, etc., la majoria d'animals tenen necessitats socials i de comportament que s'han de satisfer sempre que sigui possible (Dawkins, 1988).

La obligació ètica relacionada amb el fet de tenir i utilitzar animals per als cuidadors recau en que entenguin les seves necessitats socials i de comportament. Algunes vegades pot ser difícil considerar el valor que un comportament o una interacció social determinada representa per l'animal. Tot i així, en general, si un animal està molt motivat internament per a un comportament o una interacció social determinada i si la seva motivació augmenta després d'un període de privació, això indica que aquesta activitat o interacció probablement és important per al manteniment del benestar de l'animal. Els símptomes freqüents que mostra un animal enfront una privació inclouen activitats de desplaçament amb una freqüència anormalment alta, estereotípies o automutilacions (Broom & Johnson, 1993).

En tot moment és necessari assegurar que els animals no pateixin abusos ni es vegin amenaçats per perills per part de la persona a la que assisteixen. L'animal ha de poder trobar un refugi segur en el lloc de treball al que pugui anar si es sent cansat o estressat. Durant el transcurs del dia, l'animal utilitzat en TAA necessita descansar del contacte amb els pacients. Els animals de teràpia no han de patir dolor, lesions o malalties. Les vacunacions de tots els animals han d'estar al dia i si sembla que estiguin malalts, estressats o cansats, han de rebre atenció mèdica.

En els animals de teràpia, els problemes de benestar sorgeixen principalment en circumstàncies en les que els animals resideixen en centres sanitaris o passen una bona part del seu temps tancats en gosses. En el primer cas, una inadequada planificació prèvia, selecció o implicació del personal, així com els oblits, poden portar a que els animals no estiguin ben cuidats (Hines & Fredrickson, 1998).

Un problema addicional es pot presentar quan un animal comença a envellir. Naturalment, el programa de feines terapèutiques de l'animal s'haurà de reduir. Això pot ser causa de inconvenients i ajustos, tant per part de l'especialista com de l'animal.

Els problemes de benestar poden ser especialment greus quan animals, com els gossos, han sigut criats en un entorn com un centre geriàtric i s'han transferit posteriorment a una gossera durant mesos com a part del seu entrenament final (Hubrecht, 1995). Per alguns animals u canvi tan brusc en l'entorn social i físic pot resultar molt estressant (Coppinger & Zuccotti, premsa) i pot afectar no només al seu benestar immediat, sinó que també pot provocar l'aparició de comportaments indesitjats que poden impedir un ensinistrament satisfactori.

Els animals d'assistència també poden estar exposats a riscos derivats de la naturalesa canviant de les seves relacions amb els successius propietaris i cuidadors humans al llarg de la seva vida. La majoria d'aquests animals són seleccionats pel seu innat caràcter social i perquè creen forts vincles amb els seus companys humans. Tindre que passar per una successió de cuidadors amb diferents característiques, experiències i motivacions per a la tinença de l'animal és probable que resulti especialment estressant per aquests animals. Pel contrari, i en contrast amb els animals lliures, la majoria d'animals de teràpia estan atrapats en sistemes en els que tenen poc control sobre la seva vida social i en els que no poden evitar o escapar d'intrusions socials no desitjades o desagradables. No permetre que els animals controlin el seu entorn físic i social pot comportar efectes adversos per al seu benestar (Hubrecht et al., 1992).

2. Selecció o cria:

Probablement sigui just dir que a tots els animals adoptats per a realitzar serveis de TAA se'ls ha modificat o limitat el seu caràcter d'alguna manera. Com a mínim és precís domar-los i ensenyar-los algunes habilitats no estructurals a través d'un procés de formació regulat.

A la pràctica, els gossos poden constituir la única espècie domèstica que es pot entrenar amb garanties per a realitzar una ampla varietat d'activitats domèstiques per a una persona amb discapacitats, però dins de la població global de gossos existeixen considerables diferències individuals en quant a l'adequació dels animals per a aquest tipus de treball.

El reciclatge d'animals abandonats en gosseres té un clar benefici per al seu benestar, encara que algunes persones implicades en la TAA dubtin de la fiabilitat d'aquests animals re condicionats. Moltes objeccions a l'ús d'aquests animals es basen en la por de que sorgeixin comportaments latents inacceptables que puguin causar danys a les persones que els utilitzen.

Les organitzacions dedicades als gossos guia i als gossos de servei per a persones en cadira de rodes recolzen els programes domèstics de cria d'animals de servei. La raó fonamental per a produir i comprar gossos és obtenir animals d'una mida relativament uniforme. En aquest sector s'utilitzen fonamentalment només tres races: Labrador retriever, pastor alemany i Golden retriever.

Aquestes pràctiques de cria tendeixen a produir una uniformitat en l'aspecte i el comportament dins de les races, però si no es produeixen creuaments fora de la raça, també afavoreixen una depressió per consanguinitat i l'expressió de varies malalties genètiques recessives hereditàries. La creació d'un gran nombre d'animals any rere any amb displàsia de maluc o atrofia de retina és, en si mateixa, qüestionable des d'un punt de vista ètic, però les qüestions ètiques també afectes a la eliminació dels animals als que se'ls ha diagnosticat aquestes malalties i han sigut descartats del programa d'assistència. ¿s'ha de practicar l'eutanàsia a aquests animals, o s'haurien d'oferir en adopció? En general, aquests temes desperten certs dubtes sobre el fet de mantindre línies de races pures de gossos per a treballs d'assistència.

3. Errors en la consideració de successos i procediments de desenvolupament:

Les organitzacions i els programes de cria d'animals de servei o TAA tenen el deure ètic de garantir que els animals que produeixen estiguin preparats correctament per a les seves funcions adultes. En cada fase del creixement i el desenvolupament, els gossos s'han d'ensinistrar i formar per a realitzar les activitats que els hi seran requerides d'adults. La manera com els animals es defensen en situacions noves és un altre causa principal de rebuig. Alguns d'aquests problemes es podrien solucionar prestant atenció a l'entorn en el qual es produeix el desenvolupament precoç (4 a 16 setmanes). Si això es realitza correctament, un gos pot aprendre a gaudir de les activitats del seu treball simplement perquè ha desenvolupat l'habilitat cognitiva necessària per a comprendre que fa i perquè fa les coses.

4. Ús de mètodes d'ensinistrament inadequats o inhumans:

Se suposa que existeix un condicionament que determina que qualsevol animal pot aprendre qualsevol activitat mitjançant gratificacions o càstigs externs. Aquest és essencialment el mètode emprat per ensinistrar a molts animals de servei.

Els especialistes en gossos de treball generalment consideren impossible ensinistrar a un animal que no mostri una motivació interna per a desenvolupar una activitat determinada. El principal problema dels ensinistradors consisteix en aconseguir que l'animal aturi la seva actuació abans de que l'animal es mostri esgotat. (Coppinger & Schneider, 1995). Generalment, la majoria dels ensinistradors de gossos de treball no utilitzen el condicionament per aversió com a primera estratègia d'ensinistrament. I tampoc els i cal. Els gossos tendeixen a irritar-se amb el condicionament per aversió,

donat que moltes activitats depenen de la resistència i del desig de treballar, es ensinistradors eviten associar l'activitat amb qualsevol forma de càstig.

L'alt nivell de fracàs en els animals de TAA pot deures, en part, a una procediments d'ensinistrament inadequats.

5. Expectatives no realistes:

No es sol requerir als animals de teràpia que realitzin activitats complexes o que realitzin activitats que requereixin un esforç físic, encara que existeix la possibilitat d'un excés d'estimulació social.

6. Ús de material i instal·lacions mal dissenyades:

L'allotjament habitual de gossos en gosses, que majoritàriament s'han dissenyat per a reduir costos de ma d'obra i facilitar la higiene en comptes de tenir en compte el benestar dels animals, solen tenir aspecte de celes, amb barreres opaques que separen els compartiments adjacents. Els gossos solen estar allotjats individualment o en parelles, i freqüentment disposen de poques joguines i altres formes d'enriquiment per millorar el fet de viure en una gosses. Això pot comportar que un temps prolongat en aquestes característiques porti a l'aparició de comportaments anormals. El nivell de soroll degut al lladruc pot arribar a ser lo suficientment alt com per causar lesions permanents a la capacitat auditiva dels gossos (Sales et al., 1997).

7. Problemes amb l'usuari final:

En quant a l'educació continuada és un punt important per als metges o psicòlegs que apliquen TAA a les seves consultes. Pot ser que necessitin més formació sobre com incorporar els animals a la seva consulta 8desde una perspectiva terapèutica i de seguretat).

❖ Conclusions:

La idea d'utilitzar animals ensinistrats i socialitzats per ajudar a persones amb discapacitats o com a ajudants terapèutics, resulta intrínsecament molt atractiva, i il·lustra per a molta gent l'essència de les relacions persona-animal mútuament beneficiosa. Tot i així, a la vegada que els avantatges que aquestes relacions aporten a les persones resulten obvis, els beneficis que se n'obtenen d'elles, als animals no són tan evidents. L'ús d'animals en teràpia i activitats assistides representa per a ells una sèrie de situacions d'estrès i d'esforç que el sector només està començant a reconèixer.

❖ Recomanacions:

Les persones involucrades en la preparació d'animals per al servei i la teràpia s'han de formar sobre els necessitats socials i de comportament particulars relatives als animals de servei i teràpia, tant per evitar les conseqüències de la privació social i de comportament com per a permetre que els animals tinguin un cert grau de control sobre els nivells d'estimulació social i de l'entorn que reben.

No s'haurien d'utilitzar espècies no domèstiques per al treball en TAA, excepte sota circumstàncies determinades i en llocs en els que se'ls pugui garantir unes cures adequades.

El sector hauria de prestar més atenció a garantir que els animals es preparin adequadament durant el desenvolupament de les activitats i les funcions que se'ls assignaran com adults.

S'han d'investigar i desenvolupar alternatives a l'ús del condicionament per aversió en l'ensinistrament d'animals per la TAA sempre que sigui possible.

S'ha de prestar més atenció al disseny i construcció d'equipaments e instal·lacions, de manera que no resultin perjudicials per als animals dedicats a TAA.

Haurien d'existir programes d'educació continuada per als usuaris finals d'animals, per garantir que els animals en cuidin i utilitzin adequadament durant el servei.

9.2 Principis ètics bàsics per a l'ús de l'animal de teràpia.

S'ha d'evitar que qualsevol animal utilitzat terapèuticament pateixi abusos, malestar o dolor, tant físic com mental.

- En tot moment s'han de proporcionar les cures sanitàries adequades a l'animal.
- Tots els animals han de disposar d'un lloc tranquil on puguin passar una estona allunyats de les seves activitats professionals. Els especialistes han de posar en pràctica procediments de prevenció sanitària per a tots els animals.
- Les interaccions amb els pacients han d'estar estructurades de tal manera que permetin la capacitat de l'animal per a servir com agent terapèutic útil.
- Mai s'ha de permetre que un animal estigui sotmès a una situació d'abús o d'estrès, excepte en aquells casos en que el permetre aquest abús sigui necessari per evitar lesions greus o abusos del pacient humà.

❖ Procediment per prendre decisions ètiques relatives als animals de teràpia:

1. Identificar les necessitats humanes: ¿que necessita el pacient de l'animal de teràpia?, ¿Quant temps necessita passar el pacient amb l'animal?, ¿quina és la naturalesa del contacte/temps transcorregut amb l'animal?
2. Identificar les principals necessitats bàsiques de l'animal: cures adequades, afecte i temps de repòs.
3. Comparar les necessitats de les persones i dels animals: només s'ha de permetre que les necessitats humanes més importants tinguin prioritat sobre les necessitats bàsiques de l'animal.

❖ Repercussions del procediment anterior:

- Si una intervenció resulta indegudament estressant per a l'animal, el terapeuta ha de suspendre la sessió o interacció.
- Els terapeutes que utilitzin animals de teràpia han de permetre que els animals gaudeixin d'estones d'esbarjo varies vegades al dia.
- Als animals vells i als que tinguin que afrontar grans quantitats d'estrès se'ls han de reduir progressivament el temps dedicat a l'activitat o eliminar-la completament. També s'ha de prestar atenció a la transició de l'animal quan comença aquesta fase. Això ajudarà a que l'animal es senti millor.
- En una situació en la que un pacient, ja sigui intencionadament o no, abusi de l'animal, s'han de respectar les necessitats bàsiques de l'animal, inclús en el cas que això representi acabar la relació de l'animal amb el pacient. En el cas que un terapeuta sospiti que un pacient pot estar abusant d'un animal, ha de prendre precaucions per a protegir els drets i el benestar de l'animal. Si es donen evidències d'estrès o abús de l'animal, el terapeuta ha de finalitzar la relació de l'animal amb el pacient.
- Els pacients que abusin greument d'un animal de teràpia poden, amb això, destruir la capacitat de l'animal per ajudar a altres persones. Els pacients que es trobin en aquesta situació estan infringint el principi anterior.

10. Organitzacions/fundacions/centres actius amb les TAA a Catalunya i Espanya.

En aquest apartat pretenem fer constar i donar a conèixer alguns dels professionals que es dediquen actualment a les Teràpies Assistides amb Animals de Companyia, encara que no sigui de manera exclusiva. Ja que la majoria d'associacions i centres també treballen amb gossos d'assistència i ensinistrament caní, que tot i que no sigui el mateix, està molt lligat amb les Teràpies Assistides amb Gossos.

- ❖ Fundació Affinity: és una entitat privada sense ànim de lucre creada l'any 1987, amb l'objectiu de promoure el paper dels animals de companyia a la societat. Aquesta fundació ha tutelat varis programes d'adopcions d'animals a diferents llocs d'Espanya, ha creat voluntaris, cursos de formació ocupacional, teràpies per a nens autistes, centres penitenciaris, nens amb problemes de conducta i d'aprenentatge, malalts psicòmatics, entre d'altres.
- ❖ Fundació Bocalan: és una fundació molt reconeguda dedicada a la formació de professionals canins i al desenvolupament de programes per la integració de persones amb discapacitats a través de gossos d'assistència i teràpies assistides amb animals. Té projecció a nivell nacional i internacional.
- ❖ AEPA EUSKADI: és una associació sense ànim de lucre que té la seu social a Bilbao. Es podria considerar la "mare de les TAA". Tenen un gran ventall d'activitats que es podrien classificar en informació, orientació, assessorament i recolzament a qualssevol persona a través de cicles de xerrades, tallers,... sensibilització amb diferents campanyes, divulgació a través de revistes i imparteixen formació amb: gossos d'assistència, Teràpies Assistides amb gossos i educació i amb activitats assistides amb gossos. Finalment també col·laboren amb altres entitats que tinguin els mateixos objectius.
- ❖ AIAP (Asociación de Intervenciones Asistidas con Perros): van néixer amb la idea de fomentar i difondre les intervencions (Teràpia/Educació/activitats) assistides amb gossos i altres animals, com a mètode terapèutic i educatiu en persones amb discapacitats o necessitats especials. Un altre dels seus objectius és també fer difusió i sensibilització sobre els gossos d'ajuda.
- ❖ Positivas Can: és una empresa formada per la Maribel Vila i la Mona Tellier que dóna serveis a particulars que volen millorar el vincle amb el seu gos, així com també realitzen teràpies assistides i activitats assistides amb gossos a centres de salut mental, d'educació especial, atenció a la gent gran, menors i centres

penitenciaris. realitzen educació canina, teràpies assistides amb animals i formació de gossos d'assistència. Des del 2009 participen en programes de formació amb la Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Sevilla, Universitat de Córdoba i Creu Rojal entre d'altres.

- ❖ L'Associació d'Acció Social DISCAN: és una entitat sense afany de lucre inscrita a Barcelona. L'entitat forma part de la Federació ECOM, d'AIGAT (Associació Internacional de Gossos d'Assistència i Teràpies amb Animals), d'AETANA (Asociación Española de Terapia con Animales y Naturaleza) i de la Comissió de Benestar de persones i animals de l'Ajuntament de Barcelona. Duen a terme intervencions assistides amb gossos.
- ❖ L'Associació de Gossos d'Assistència Aepa-Catalunya: és una associació sense ànim de lucre, que es va constituir el juliol de 2008 i a l'igual que les seves homòlogues l'Asociación Española de Perros de Asistencia (Madrid) i l'Asociación de Perros de Asistencia Aepa-Euskadi treballa dins l'àmbit del gos d'assistència. També fan teràpies assistides amb animals.
- ❖ Associació catalana de zooteràpia (ACZ): va ser fundada per Ave Torras i Anna Güimil; ambdues titulades en ensinistrament caní d'assistència i com a zooterapeutes per Institut Français de zoothérapie. El seu objectiu és donar a conèixer i promulgar els beneficis de les Teràpies Assistides amb animals a totes les persones amb algun tipus de discapacitat.
- ❖ Centre de Teràpies Assistides amb Cans (CTAC): l'objectiu d'aquest centre és formar a nous professionals de les teràpies assistides amb animals i incloure programes de reinserció laboral per persones amb discapacitats. La seu principal és a Barcelona, però també té seus a Sitges, Girona, Pirineu, Tarragona i Madrid.
- ❖ Servigós: centre creat al 2001 situat a Ullastrell, Barcelona. És un grup interdisciplinar que fa teràpies amb gossos. A l'actualitat està format per M^a del Carmen Alvarez (terapeuta ocupacional i professora de la Creu Roja de Terrassa), Mª Cristina Alvarez (antropòloga de salut) i Bettina Ferrando (educadora canina).
- ❖ Humanymal: és un equip multidisciplinar que centra les actuacions a la capacitació professional en Teràpia i Educació Assistida amb Animals. Es tracta d'una consultora externa especialitzada en TAA que dóna formació i ajuda pràctica a aquelles institucions, organismes i entitats interessats amb la capacitació professional i la implantació de programes en aquest àmbit.

- ❖ Al perro verde: és una associació amb poc temps de vida que té per objectiu reinserir als gossos perduts a la vida social i realitzar teràpies assistides amb gossos.

11. Legislació.

Actualment, a l' Estat espanyol no disposa de cap legislació específica sobre les teràpies assistides amb gossos, a excepció del gos guia o pigall que està regulat per una llei estatal des de l'any 1966.

A Catalunya, existeix actualment una llei que empara tots els gossos de servei, gossos per a persones sordes, gossos d'avís i gossos pigall, però no els gossos de teràpia (Els gossos d'assistència es troben en una categoria legal diferent a la dels gossos de teràpia):

LLEI 19/2009 (B.O.E. núm. 309, 24/12/2009, Sec. I Pàg. 109461), del 26 de novembre, de l'accés a l'entorn de les persones acompanyades de gossos d'assistència.

A la resta de l'Estat espanyol la legislació que trobem, també de caràcter autonòmic, va referida als gossos d'assistència i no als de teràpia, exceptuant la Comunitat Valenciana, la Generalitat de la qual fa un esment de la teràpia assistida amb animals dins l'apartat de gossos d'assistència:

“En cas de gossos de teràpia vinculats a programes dirigits a un col·lectiu d'usuaris, es considera necessari acompanyar una memòria o programa de Teràpia Assistida amb Animals de Companyia (TAAC), com a documentació preceptiva, amb caràcter previ al desenrotllament de les proves que s'establisquen, per al seu reconeixement com a gos d'assistència.

Quant als gossos que estan vinculats a un únic usuari dins d'un programa individualitzat de Teràpia Assistida amb Animals de Companyia (TAAC), la presentació d'este programa requerix, com a apèndix de l'informe psicològic, per a un millor coneixement així mateix de les necessitats que cal atendre, l'assignació de les proves idònies i la seua avaluació.

En virtut d'això, fent ús de les atribucions conferides en la disposició final segona del Decret 167/2006, de 3 de novembre, del Consell, que desplega la Llei 12/2003, de 10 d'abril, de la Generalitat, sobre gossos d'assistència, a proposta del director general d'Integració Social de Discapacitats, i amb un informe previ del Comité Tècnic de Coordinació de reconeixement de gossos d'assistència per a persones amb discapacitats de la Comunitat Valenciana.”

La resta de comunitats autònomes s'emparen amb la llei de gossos d'assistència, intentant aconseguir en un futur pròxim, una ampliació d'aquesta on hi puguin constar normatives específiques per a aquesta disciplina.

12. Conclusions

Inicialment vam escollir aquest tema pel treball per interès personal, tot i el desconeixement que teníem sobre les teràpies assistides amb gossos. Conforme anàvem aprofundint en el treball vam anar agafant consciència del gran nombre de diferents teràpies aplicades actualment i a la diversitat d'usuaris a qui van dirigides; així com, vam aprendre a diferenciar els gossos d'assistència dels gossos de teràpia, dues disciplines inconscientment considerades el mateix.

Considerem que el vincle persona-animal és sovint infravalorat, no perquè es coneixi o s'apreciï poc, sinó pel poc grau de consciència que té la societat enfront aquestes preuades eines de millora emocional. Cal esmentar, que entendrem el gos com a eina de treball sense prioritzar mai, el seu servei als principis bàsics de benestar animal.

Ara per ara, després del *boom* d'associacions que imparteixen aquestes teràpies a les últimes dues dècades, sembla que col·lectius científics s'estan implicant en aportar un rigor científico-tècnic a l'estudi, formació i realització d'aquestes teràpies. El recolzament científic dóna credibilitat i valor a aquest nou recurs terapèutic. Malgrat això, hi ha molt camí per recórrer en aquesta direcció.

Annex I

Entrevista a Jaume Fatjó, Paula Calvo i Laia Teixidó

Jaume Fatjó, per un contratemps d'última hora de caire professional no va poder assistir a l'entrevista i finalment es va realitzar a Paula Calvo i Laia Teixidó.

❖ Jaume Fatjó:

Nascut a Barcelona el 25 de maig de 1969.

Llicenciat en Veterinària per la Facultat de veterinària de la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1993.

Doctor en Veterinària per la UAB amb un estudi sobre l'epidemiologia i l'etologia dels problemes d'agressivitat del gos i les pautes de comunicació visual del llop europeu.

Estudis de postgrau en Etologia Clínica a la Facultat de Veterinària de Cornell (USA) l'any 1994. Diplomant per l'European College of Veterinary Behavioural Medicine – Companion Animals: Especialista europeu certificat en medicina del comportament d'animals de companyia. Actualment és el president de l'European College of Veterinary Behavioural Medicine and Animal Welfare.

Del 1995 fins al 2008 va ser responsable del Servei d'Etologia de l'Hospital Clínic Veterinari de la UAB.

Durant el 2009 i el 2010 va ser responsable de l'àrea d'etologia i benestar animal de la xarxa de refugis d'acollida per animals abandonats de la Societat Protectora d'Animals de Mataró.

Ha presentat diverses ponències i comunicacions en congressos nacionals i internacionals, així com articles tècnics en revistes nacionals i estrangeres.

Actualment és el president de l'European College of Veterinary Behavioural Medicine – Companion Animals and Animal Welfare i el Director de la càtedra Fundación Affinity, Animals i Salut, que pertany a la UAB i a l'INAD (Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions) del Parc de Salut Mar.

❖ Paula Calvo:

Llicenciada en Bioquímica. Ha realitzat el màster d'Etologia Clínica de la UAB, Facultat de Veterinària.

Formada com a educadora canina, instructora de Gossos d'assistència i tècnica en teràpies assistides en animals a través de la Fundació Bocalán, on posteriorment hi va treballar.

Ha sigut la presidenta-fundadora d'AEPA Catalunya-gossos d'assistència. Després va estar treballant amb el Jaume Fatjó a la fundació DAINA amb Teràpies Assistides amb gossos.

A l'actualitat, està fent el doctorat en "Human animal bond" i és investigadora de la càtedra Fundación Affinity, Animals i Salut de la UAB i l'INAD del Parc de Salut Mar.

❖ Laia Teixidó:

Llicenciada en veterinària l'any 2010.

Ha realitzat el "Curso de terapia asistida con animales de compañía" de la fundació Affinity realitzat per Positivas Can (Maribel Vila i la Mona Tellier) que es va impartir a la Facultat de Veterinària de l'Autònoma.

Actualment està de col.laboradora a la càtedra Fundación Affinity, Animals i Salut.

1. Podria definir-nos la figura del Jaume Fatjó al món de les TAA?

-A data d'avui, el Jaume és el director de la càtedra Fundación Affinity, Animals i Salut. La càtedra s'ha constituït de forma oficial el desembre de 2011. La càtedra és un centre de recerca amb un conveni a tres bandes entre la Universitat Autònoma de Barcelona (el departament de psiquiatria de la UAB), l'INAD (Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions) del Parc de Salut Mar i la Fundación Affinity. El que pretén és estudiar el vincle entre les mascotes i l'ésser humà des de diferents punts de vista. Per exemple: els beneficis mutus, problemes com l'abandonament, maltractaments, així com també les Teràpies Assistides amb animals. També neix amb la idea de crear un servei d'assessorament per a què la gent que es vulgui dedicar a les teràpies assistides ho faci correctament, amb el màxim de rigor científic possible.

2. Actualment, en què està treballant? Expliqui'ns el seu projecte.

-A l'actualitat, totes les activitats que duem a terme es centren a la càtedra Fundación Affinity, Animals i Salut. Dins de la càtedra hi ha diferents projectes; un dels primordials és el que coordina la Laia Teixidó al centre CAEMIL (Centres assistencials Dr. Emili Mira i López) situat a Santa Coloma i Gramanet, al Recinte de Torribera. El projecte inicialment contarà amb 12 pacients que tenen esquizofrènia amb qui es treballarà amb la teràpia assistida amb gossos.

3. Defineixi'ns el seu equip. On realitzen la recerca? Formen part d'alguna fundació?

- Dels diferents àmbits que contempla la càtedra, hi ha el "Human animal bond" o "antrozologia", que és del que se n'encarreguen en Jaume Fatjó, la Paula Calvo i la Laia Teixidó. Un dels altres àmbits és el d'etologia comparada on, entre d'altres, tracten models comparats amb animals de companyia. S'anomenen models naturals perquè comparteixen el mateix ambient que els seus propietaris (a diferència dels models de laboratori amb rates) i amb els que es pot extrapolar els trastorns o estats com l'angoixa, entre d'altres. A la Càtedra també hi ha el departament de psicologia de la UAB amb el catedràtic Dr. Antoni Bulbena (director de l'INAD (Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions del Parc de Salut Mar)).
- La recerca la duen a terme a la càtedra que està ubicada al Parc de Recerca Biomèdica de Barcelona.

- El patrocinador del projecte és la Fundació Affinity, però el projecte també pertany al Departament de psiquiatria de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona i a l'INAD.

4. En quin sector/s està enfocada la seva feina? Creu que es podrien emprar TAA en sectors on no s'hi treballa actualment?

- Tenint en compte la situació del nostre país amb les teràpies, costa molt entrar a nous sectors. A d'altres països es treballa amb malalts terminals, amb oncologia i oncologia infantil, amb pacients immunodeprimits..., fet impensable actualment al nostre país. «Encara falta molt per fer».

- No només hi ha la part de malaltia, trastorn mental o discapacitat intel·lectual, sinó que també es pot emprar a nivell de fisioteràpia (com a component motivacional), gent gran, col·lectius amb risc d'exclusió social, com centres penitenciaris o dones maltractades.

Les aplicacions són moltes i molt variades, s'ha d'entendre com una eina més a tenir en compte.

5. Com qualificaria el benefici de les teràpies assistides amb gossos? Creu que hi ha algun sector especialment beneficiat per aquestes?

- Científicament no està demostrat. Hi ha poca recerca feta amb consistència, en el sentit que la majoria de recerca que hi ha està feta amb poc rigor científic. Un dels objectius principals de la càtedra és precisament treballar sobre aquesta mancança. Començant des de zero amb el projecte de CAEMIL amb l'ús de mesures amb escales biomètriques que permetin obtenir valors objectius que puguin ser una eina per dir que aquesta teràpia assistida amb gossos X, ha servit per aquest col·lectiu en concret amb esquizofrènia.

- Tampoc et puc dir amb quin col·lectiu s'han vist més beneficis perquè no s'han estudiat tots els col·lectius científicament. Tot i que sí que és veritat que en col·lectius com el de la gent gran o amb nens amb trastorns autistes hi ha molt bons resultats. Amb altres col·lectius no és que no n'hi hagi, sinó que no s'ha estudiat tant.

Per l'experiència personal, amb tots els pacients amb qui he treballat (discapacitats intel·lectuals en adults i infants, autisme, síndrome de Down, nens amb paràlisi cerebral, ..) i he vist sempre molt bons resultats.

6. Quines creus que serien les mesures quantificables o avaluables per demostrar-ho?

- «Aquí està el quid de la qüestió.» En trobar escales que et mesurin algun paràmetre dins de l'usuari. El problema dels paràmetres fisiològics és que són cars i per obtenir resultats has de fer analítiques, que és un mètode invasiu. Tanmateix no hi ha cap mesura fisiològica clara que n'evidenciï el benefici (s'ha provat de mesurar el Cortisol sense resultats evidents). A part que generalment, els usuaris no accepten perquè es tracta d'un mètode invasiu.

Per tant, el que es fa servir són escales psicomètriques internacionalment validades; són objectives i considerades vàlides per a tothom. En el cas del projecte amb malalts esquizofrènics, avaluaran concretament l'evolució de la "simptomatologia negativa aguda" (pacients que no tenen motivació per res, que qualsevol activitat quotidiana és: "em costa".) i avaluar l'evolució a través de les mesures psicomètriques.

7. Com es du a terme la formació dels gossos amb qui treballen? Quin origen tenen?

- Serà diferent en funció del projecte. En el cas dels projectes de Fundació Affinity; es treballa amb "gos resident" (els tècnics de la Fundació escullen gossos de criador amb bona línia genètica i entreguen el cadell a un centre, que ha estat avaluat prèviament com a apte, on s'aplicarà la teràpia assistida.)

Un altre exemple és el de les "Positives Can" (Maribel Vila i Mona Tellier), que treballen per la Fundació Affinity i s'encarreguen de la formació d'aquests gossos des de que arriben al centre com a cadells fins que es converteixen amb gossos adults de teràpia. Després se n'encarregaran dels gossos la gent del centre a qui s'ha assignat aquesta teràpia.

Un altre exemple és el cas de Torribera. Són gossos de la Paula que els ha entrenat ella i viuen a casa seva i que faran visites puntuals al centre, és a dir, es tracta d'un programa de "gos visitant".

8. Amb gossos de gossera també es fa teràpia? L'edat té molta importància?

- Sí, també hi he treballat amb la Fundació DAINA de la Protectora de Mataró. El més important és tenir gossos amb bon temperament i capacitat d'aprenentatge, no és un impediment que siguin de gossera. També és important que el gos visqui en un ambient adequat i estable perquè tingui un bon equilibri.

- L'edat no és important, hi ha gossos que comencen des de cadells i n'hi ha d'altres que han començat amb 6 anys. L'inconvenient és que com més grans són més curt és el seu recorregut laboral.

9. Quin futur els espera després de la seva “vida útil” com a eina de treball?

- Es jubilen, es queden a casa com a animals de companyia. Els dels centres també tenen l'opció de seguir al centre com a animals de companyia o bé se'ls hi busca una família que els adopti. Aquest tipus de gossos, en general, és molt fàcil que algú de l'entorn del centre els adopti, perquè al llarg dels anys han fet vincles molt forts amb el personal, els familiars i els pacients del centre.

10. Com ha vist l'evolució de les teràpies en els últims anys?

- No hi ha hagut gaire evolució. El que sí que hi ha hagut és una explosió en el tema de les teràpies, en el sentit que s'ha multiplicat el nombre d'entitats que s'hi dediquen i cal tenir present que no totes són professionals. Qualsevol persona pot anomenar-se “tècnic en TAA”, formar una entitat i començar a dedicar-s'hi, ja que actualment no hi ha cap formació homologada en Teràpies Assistides amb Animals i molts dels cursos que s'imparteixen són només d'algunes hores de classes teòriques. També cal destacar que sí que hi ha gent que treballa molt bé; gent que s'ha preocupat per formar-se a altres països i que n'han anat aprenent a base d'engegar projectes i treballar-hi amb rigor i molta voluntat.

11. Quin marc legal empara a les TAA a Catalunya? Quina és la situació a la resta de comunitats autònomes?

- Actualment no n'hi ha cap legislació a Catalunya sobre Teràpies Assistides amb Animals. De fet, a la llei de gossos d'assistència (2009) es parla explícitament que els gossos de teràpia hi queden exclosos. Aquell mateix any es va parlar de crear una comissió de cara al 2010 per començar a parlar de la llei dels animals de teràpia a Catalunya, competència de les conselleries de Benestar Social i de la de Salut. A data d'avui encara no s'ha creat aquesta comissió. La regulació d'aquest tipus de gos de teràpia és complicada per molts motius, un d'ells és que encara no està resolta la figura del tècnic de teràpies.

12. Quins són els països capdavanters amb les TAA?

- Els EE.UU. (Delta Society, porten més de 25 anys treballant i tenen accés a tots els hospitals) i Alemanya hi ha hospitals que tenen una àrea destinada a les TAA fins del propi centre.

13. Quins projectes de futur té la càtedra Fundación Affinity, Animals y Salud?

- Un dels principals és el del centre Torribera. També incidir amb el col·lectiu de la gent gran, ja que és un col·lectiu cada cop més nombrós a la nostra societat. La incorporació del GEVHA (Grupo de Estudio de la Violencia hacia los Humanos y los Animales) a la càtedra. És un grup centrat amb la violència i els maltractaments, dirigit per la Doctora Núria Querol amb estudis als EE.UU. i al nostre país que busquen la relació entre els maltractaments als animals i la violència a nivell familiar. Els estudis revelen que les persones maltractades no deixin les llars, en part, pel maltractament que rep la mascota i per això les llars d'acolliment de dones maltractades comencen a acceptar també a les mascotes.
- Part de la recerca és veure fins a on arriba el coneixement que té la societat sobre les teràpies assistides amb animals.

14. Quin futur creu que tenen les Teràpies assistides amb gossos?

- Esperem que hi hagi una professionalització del sector, una evolució amb rigor científic; ja sigui tant per demostrar la seva eficàcia com per avaluar i millorar els protocols que s'utilitzen actualment i que cada vegada es vagin introduint més al camp de la medicina humana. Que realment es contempli com una eina més, considerant que no serà vàlida sempre per a tothom. Finalment, destacar que és important, per la seva evolució, donar-les a conèixer.

Annex II

Notes de premsa

Un perro salva a una mujer de ser asesinada a martillazos por su marido

---

Un perro de raza gran danés **ha salvado a una mujer de ser asesinada por su novio** armado con un martillo. El can se interpuso entre el hombre y la mujer recibiendo gran parte de los golpes.

La mujer logró escapar con su perro y se dirigieron al **Centro Rose Brooks**. Allí le ofrecieron una cama a la mujer pero le dijeron que no se permitían mascotas. La mujer se mostró desafiante y por primera vez en su historia *se pasaron por alto las reglas del centro* y permitieron que el perro se quedara.

Susan Miller, directora del centro principal, explicó que a partir de este caso **van a cambiar la política del centro y permitirán mascotas**. Según explicaba Miller: “El 40% de las mujeres maltratadas con mascotas, permanecen con su pareja con el fin de proteger a sus mascotas”.

El centro está invirtiendo 140.000 dólares en mejoras, con lo que añadirán siete perreras, un sendero para caminar con las mascotas y un área de juego. Las futuras víctimas de abuso en la zona de Kansas City ya no tendrán que elegir entre la seguridad personal y el bienestar de sus seres queridos de cuatro patas.

Font: Home sweet home: Shelter to welcome victims' pets
<http://www.rosebrooks.org/news-shelter-welcomes-pets.html>

Sociedad

NUEVAS FORMAS DE SALUD »

Perros con bata blanca

Ancianos, enfermos mentales y presos se benefician de la terapia con animales

■ Los expertos en terapia con perros piden que se certifique la preparación del personal y que se garantice el bienestar del animal, que no es una medicina, sino una ayuda

MAITE GUTIÉRREZ

BARCELONA. – La terapia asistida por animales (TAA) –participación de animales de compañía en intervenciones terapéuticas– comienza a hacerse un hueco entre las distintas técnicas de salud y, aunque todavía es una práctica minoritaria en España, los seres de cuatro patas ya han cruzado la puerta de casa para instalarse al lado del médico. La TAA se aplica en personas que requieren una atención especial –sobre todo en los campos de la geriatría, la salud mental y los centros penitenciarios–, y ya en el siglo XVIII hubo experiencias con caballos y enfermos mentales en el Reino Unido.

A pesar de que el caballo es el coterapeuta de cuatro patas más antiguo, el que ha alcanzado mayor popularidad y que más se utiliza como ayudante del doctor es el primer animal que entró en la vida del ser humano: el perro. Por eso los expertos advierten de la necesidad de más controles sobre los centros que se sirven de estos animales, tanto para certificar la cualificación de los terapeutas como para garantizar el bienestar del animal.

El veterinario y etólogo Jaime Fatjó, que además dirige el máster de Etología Clínica y TAA de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), pone énfasis en que, para empezar, se debería diferenciar entre la terapia auténtica y la simple actividad. "En muchos centros, sobre todo geriátricos, se utiliza un animal porque se supone que beneficia a la persona que interactúa con él, pero sin hacer una valoración objetiva de si realmente la persona ha mejorado gracias a él, en cambio, con la TAA se evalúa el progreso del paciente, se miden los beneficios", afirma Fatjó. El resultado: muchas actividades, pero pocas terapias, aunque los usuarios las confunden a menudo debido a la falta de información.

Además, Fatjó remarca el hecho de que aún no existe una legislación que regule la TAA, "de momento se ha conseguido que la Sociedad Internacional de TAA esté fijando una serie de estándares". La intención de esta organización es establecer criterios de forma-

Continúa en la página siguiente

Un chico de Mas Casadevall acaricia a uno de los perros que sirven de coterapeutas en la fundación

JORDI RIBOT

Los ámbitos de aplicación

CENTROS GERIÁTRICOS

■ Mitiga la sensación de soledad, ya que las mascotas proporcionan compañía y afecto, además de fomentar las relaciones sociales. Se ha demostrado que las visitas de familiares aumentan cuando se tiene un perro –o también otra mascota, como un gato– y facilita el establecimiento de lazos de amistad con otros dueños de perros. Favorece el ejercicio físico, ya que el anciano está obligado a sacar al perro, a pasear, jugar con él, lo cuida. Como siente que es responsable de un ser vivo que depende de él, sube la autoestima, disminuye la probabilidad de sufrir una depresión, la ansiedad y en algunos casos incluso se precisa menos medicación. Relaja y, además, acariciarlo reduce la presión arterial.

SALUD MENTAL

■ Se ha aplicado en programas para niños y chicos autistas, hiperactivos, dismínidos psíquicos y otros problemas mentales, así como en casos de enfermedades neurodegenerativas como el Alzheimer. Los principales resultados que se observan son la mejor relación con el médico o terapeuta, fijar la atención en un ser vivo o en una tarea, aumento de la autoestima y la alegría. En determinados casos, el paciente ha dejado de autolesionarse gracias a esta terapia. A través del cuidado del animal se trabajan habilidades manuales y cognitivas –recordar símbolos, órdenes– y se consigue una mayor disciplina. Es una manera de abrirse a las otras personas, de ganar confianza y de hacer ejercicio físico pausado.

CENTROS PENITENCIARIOS

■ Ayuda a soportar el internamiento ya que se establece un lazo afectivo con el animal. Se está aplicando sobre todo en presos con trastornos de personalidad, problemas de adaptación o con muchas sanciones y con un coeficiente intelectual bajo. De esta manera, algunos de los internos que siguen estos programas mejoran su conducta, su higiene personal y en general reciben menos sanciones. En el caso de los jóvenes –centros correccionales–, aprenden a valorar la vida en su justa medida, así como a respetar a los seres vivos. También se están iniciando programas en hospitales psiquiátricos de centros penitenciarios.

Fuente: Fondo editorial de la Fundación Affinity

Grandes Viajes

Australia en libertad - Fly & Drive 21 Días / 17 Noches

Hoteles ****

Visitando: Melbourne, Lorne, Mt. Gambier, Adelaide, Sydney, Brisbane, Surfers Paradise, Hervey Bay, Rockhampton, Mackay, Townsville, Palm Cove y Cairns.

desde 2645

Safari Maasai y Playas 12 Días / 10 Noches

Hoteles ****

Visitando: Nairobi, Monte Kenia, Lago Nakuru, Lago Naivasha, A.D. en Nairobi, P.C. en el Safari y M.P. en la Costa de Mombasa.

desde 2820

Y ADEMÁS... te regalamos el 8% del importe de tu compra en talones hotelcolor para que puedas disfrutar de fines de semana GRATIS en más de 2.500 hoteles y paradores

Precios por persona en habitación doble válidos para salidas desde Madrid en determinadas fechas de Julio a Agosto. Incluye: avión ida y vuelta, traslados estancia en los hoteles y régimen indicado, seguro y asistencia. Tasas, visados, gastos de gestión no incluidos. Información de precios para salidas desde otros aeropuertos así como para la fecha de las vacaciones. S.A.: Solo Alojamiento; A.D.: Alojamiento y Desayuno; M.P.: Media Pensión; P.C.: Pensión Completa. Oferta válida para reservas efectuadas a partir del 20/06/07

902 30 60 90

marsans.com

viatges marsans

NUEVAS FORMAS DE SALUD ► La experiencia en un centro sanitario

Los beneficios del cariño animal

El centro de disminuidos psíquicos de Ciempozuelos ensaya con éxito un programa piloto con dos perras

LUIS IZQUIERDO
Ciempozuelos (Madrid)

A Raúl se le ilumina la cara cuando habla de lo cariñoso que es Zara. Apoyada sólo sobre sus patas traseras, el joven la acaricia con la satisfacción de saberse su cuidador, su compañero, su amigo. Zara y Miss tienen poco más de un año y eran sólo unos cachorros cuando llegaron al complejo sanitario que la Hermandad de San Juan de Dios tiene en Ciempozuelos (Madrid).

Las bases del proyecto de terapia asistida con animales eran sencillas: mejorar la capacidad de atención y la autoestima de disminuidos psíquicos y fomentar la interacción entre ellos. Las perras, una labrador y una golden retriever, fueron donadas por la Fundación Affinity y entregadas al centro hace un año, donde quedaron bajo la supervisión de las psicólogas Ana Poves y Marta Oro-Pulido, que fueron quienes promovieron el proyecto. Los especialistas que las adiestraron acu-

Los pacientes han tomado algunas responsabilidades y mejorado la relación con el resto

dieron al propio centro, donde disfrutan de un pequeño recinto al aire libre y mucho espacio para pasear.

Las psicólogas iniciaron la terapia con seis pacientes jóvenes cuyo diagnóstico es el de discapacidad mental leve o moderada. A todos se les asignaron turnos para hacerse cargo del cuidado de los animales. Tienen que darles la comida, asear el recinto, sacarlas a pasear, llevarlas al veterinario cuando toca, cepillarlas y limpiarlas y, sobre todo, jugar con ellas, que es lo que más les gusta. Por supuesto, antes deben pedir la llave y asegurarse de que las perras no se escapan.

"A Miss le estamos dando pienso light porque está un poco gorda", explica Raúl, ilusionado por la relación afectiva que ha establecido con las dos perras. "Para que Zara no se

lo coma todo, tenemos que cerrar la valla y así Miss puede comer tranquila", añade Daniel, otro de los jóvenes con retraso mental que cuidan de las perras. Los dos trabajan en la lavandería del complejo y ambos han mejorado sustancialmente desde que comenzaron su relación con estas particulares terapéuticas. Hasta el punto de que Raúl vive, junto con otros pacientes de sus mismas características, en una casa fuera del complejo.

La psicóloga Marta Oro-Pulido recuerda que algunos de los jóvenes apenas si se relacionaban con el resto cuando se integraron

sus posibilidades de establecer comunicación con el resto de los internos es muy limitada. También se le nota la pasión por las perras cuando las acaricia. El brillo en los ojos delata el cariño que siente por los dos animales.

Zara y Miss también se ocupan, aunque en menor medida, de otros internos del complejo de Ciempozuelos en peores circunstancias cognitivas. Una vez por semana, las perras visitan los edificios donde viven pacientes con una discapacidad psíquica grave, muchos de ellos incluso con serios problemas de

graves son a veces muy pequeños, pero suponen un verdadero mundo para ellos. Como un paciente que jamás mueve un sólo músculo del cuerpo, pero acerca su mano a Zara cuando se le sube encima en la silla de ruedas. En el caso de los que a veces muestran conductas algo más agresivas, las perras han tenido un efecto realmente balsámico. "En cuanto se dieron cuenta de que son inofensivas les tomaron mucho cariño. Las perras vienen sólo una hora los miércoles por la mañana y cuando, por cualquier circunstancia, nadie las puede traer, varios de ellos preguntan que por qué no han venido", narra la educadora haciendo ver que, de alguna forma, es uno de los pocos alicientes de la semana para este tipo de enfermos.

"Para alguien de fuera quizá pueda parecerle poca cosa, pero que algunos de estos pacientes muestren afectividad es un enorme logro para nosotras", afirma la psicóloga.

Los animales también visitan a disminuidos psíquicos graves, a quienes sacan por un rato de su rutina

Oro-Pulido se muestra moderadamente satisfecha de lo conseguido en estos doce primeros meses. Pero reconoce que el camino no ha sido nada fácil. "Primero tuvimos que convencer a la gente de que la presencia de las perras no iba a suponer un riesgo para nadie, después tuvimos que pasar algún tiempo adiestrándolas y luego trabajando con los chicos para que se hicieran a ellas y viceversa", recuerda la psicóloga, haciendo memoria de algunos episodios. Lo más complicado ya está hecho, y por eso han podido integrar a tres jóvenes más en el proyecto.

Sin embargo, la psicóloga reconoce que todavía resta mucho por hacer. Después del verano comenzará el tercero de los tres cursos de que consta el proyecto. En el verano del año que viene será el momento de hacer un verdadero balance de la experiencia. De sobrepasar la utilidad del proyecto y valorar el trabajo de esas dos terapéuticas de cuatro patas.

Raúl, Daniel (de pie) y Jesús acarician a Miss y Zara en el recinto que las perras tienen en Ciempozuelos

en el proyecto. "No sólo están encantados con la idea de tener una responsabilidad y poder jugar con las perras. Además han establecido una buena relación entre ellos que para algunos es un verdadero salto cualitativo en su capacidad de comunicarse y hacer amigos", cuenta Oro-Pulido, persuadida de que la terapia está cumpliendo los objetivos que se marcaron hace un año.

Jesús sonríe cada vez que se le pregunta por su relación con Miss y Zara. Es muy y

movilidad. Verónica, una de las educadoras, recuerda que cuando empezaron las visitas, hace un año, enfermos y perras necesitaron algún tiempo para estudiarse y hacerse los unos a las otras. "Miss es más tranquila, pero Zara es mucho más jovial y no tiene problema por subirse a las sillas de ruedas para dejarse acariciar o jugar con algunos", las describe Verónica.

La trabajadora matiza que los progresos en este tipo de pacientes con trastornos muy

a su bienestar físico y psíquico", afirma Fernández Reche.

En el terreno de los jóvenes, la Fundación Autisme Mas Casadevall, en Serinyà (Girona), trabaja con animales desde hace más de una década para mejorar los déficits de interacción social y simbolismo que padecen sus residentes. Su responsable, Pep Mendoza, explica que ya hacían terapia sin ser conscientes de ello. "Ante los resultados que obteníamos con los animales pensamos en reflexionar sobre las causas y organizar programas individuales

para los pacientes que lo requiriesen", dice Mendoza. Este terapeuta asegura que los perros hacen de intermediarios en las relaciones afectivas. "Hay chicos que no quieren que les toquen, en cambio con los perros no tienen ese problema y a través del contacto con ellos se abren a las demás personas, se va desparicio, pero se consigue una mejoría", cuenta. Las razones del éxito de la terapia con perros con chicos autistas está en el establecimiento de una relación primaria y auténtica. "El perro no les juzga, es siempre fiel y no tienen la obligación de hacerles caso cada vez que les ven, como sí ocurre con las personas", sigue Mendoza.

Para continuar la implantación de la TAA, Fernández Reche apunta que una de las principales carencias que se deberían solucionar está en la elección del profesional adecuado para cada proyecto. "Se tendría que decidir si se necesitan psicólogos, fisioterapeutas o terapeutas ocupacionales", afirma. Y tener en cuenta que el perro no es una medicina en sí misma, "sino un ser vivo que complementa un tratamiento más amplio", dice Fatjó. En el futuro, pronostica Reche, la ayuda de los perros podría ampliarse a la detección de enfermedades a través del olfato, un campo en el que trabajan en EE.UU. y el Reino Unido.

El perro sirve como catalizador de las emociones y facilita las relaciones sociales

Viene de la página anterior

ción para los futuros profesionales, fijar las prácticas necesarias y marcar un seguimiento común de las terapias, según explica su secretario, Dennis C. Turner, director del Instituto de Etología Aplicada y Psicología Animal de Suiza. De esta manera, coinciden ambos, la aplicación de la TAA será más rigurosa -"a veces se hace más con el corazón que con la cabeza", señala Fatjó- y se reunirán las evidencias científicas que faltan sobre su efectividad. "Aunque ya tenemos muchos estudios que certifican sus resultados, todavía hay que hacer más investigación, se trata de un proceso lento", reconoce Fatjó.

Sobre los perros, "no a todos les va bien realizar la terapia con ellos -hay que analizar qué tipo de animal es el adecuado para cada persona-, pero este animal cumple a la perfección con el objetivo de la terapia, que es servir como catalizador de las emociones y facilitar las relaciones sociales", explica Turner. El carácter sociable del perro, su faci-

lidad de adiestramiento y lo económico de su mantenimiento son otras de las razones que para Fatjó han contribuido a convertir al perro en el coterapeuta preferido.

Más allá del famoso estudio realizado hace más de tres décadas en Estados Unidos en el que se demostró que los pacientes dados de alta tras sufrir problemas coronarios que convivían con un perro presentaban una tasa de supervivencia mayor que los que no tenían animal de compañía, los programas de TAA que se están desarrollando en todo el país van recogiendo resultados y formando la base de esta disciplina.

Es el caso de la residencia de la tercera edad de Reus, pioneros en TAA, que adquirieron una pareja de golden retriever hace ya doce años a través de la Fundación Affinity. "Cuando nosotros comenzamos no había formación específica sobre esta terapia, nos basamos en la bibliografía internacional y fuimos bastante autodidactas, ahora participamos como ponentes en el máster de la UAB", dice el director del centro, Francisco Fernández Re-

che. Uno de sus principales estudios consistió en trabajar con ancianos dementes valorando las expresiones que dibujaban en su cara cuando interactuaban con los perros. "Constatamos que los pacientes se tranquilizaban, tenían menos episodios de crisis y ello contribuía

Unidos desde hace 15.000 años

El perro y el ser humano quedaron unidos hace más de 15.000 años y la relación que se ha establecido entre ambos es para algunos la mejor prueba de la atracción natural que siente la mayoría de las personas por los seres vivos (biofilia). Fue el primer animal de compañía y una especie inventada, sin ser consciente de ello, por el hombre. "En realidad el perro es un lobo domesticado y como especie sólo se puede entender junto al ser humano", recuerda Jaume Fatjó. A partir del momento en el que el lobo dejó de ser salvaje y nació el perro, este animal ha desempeñado diferentes funciones junto al hombre. Primero fue un ayudante en la caza, en el cuidado de rebaños y guardián del hogar. Más tarde comenzó su trabajo como detector de explosivos y droga y de lazarillo de ciegos. La ayuda del perro no acaba ahí y ahora se introduce en el campo de la medicina terapéutica. Todo eso sin pedir nada a cambio. El perro está hecho para vivir con las personas siempre que se respeten sus necesidades y mantiene el comportamiento que tendría con los de su especie.

Bibliografia

- ❖ Aaron H. Katcher, Alan M. Beck. *Los animales de compañía en nuestras vidas. Nuevas perspectivas*. Fundación Purina. Fondo Editorial. 1ª edició. Barcelona, gener de 1993.
- ❖ Aubrey H. Fine. *Manual de teràpia assistida por animales. Fundamentos teóricos y modelos prácticos*. Fundación Affinity 1987. Fondo editorial. 1ª edició. Barcelona, enero 2003.
- ❖ Diamond Davis, K. *Therapy dogs, Training your dog to help others*. 2ª Edició. Dogwise Publishing, Washington, 2002.
- ❖ Francesc Ristol Ubac (Director gerent del CTAC Centre de Teràpies Assistides amb Cans, S.L.), Eva Domènech. *Terapia asistida con animales i manual práctico para técnicos y expertos en TAA*. 1ª edició. Editat per CTAC. Barcelona, març 2011.
- ❖ Ridruejo Alonso, P. *Terapia asistida por animales: síntesis y sistemàtica*. Fundació Affinity. Fondo Editorial, Barcelona, 2006.

❖ Webs:

- <http://www.terapiaconanimales.org>.
- www.fundacion-affinity.org/
- <http://www.bocalan.es/fundacion.html>
- <http://www.aepa-euskadi.org/>
- <http://aiap.org.es/>
- <http://www.positivascan.com/>
- www.discan.org
- www.aepa-catalunya.org/
- <http://www.zooterapias.com/>

- www.ctac.cat
- http://www.servigos.com/discapacitats_es.htm
- <http://humanymal.es/>
- www.alperroverde.es/